

Teknolojik Gelişmelerin Tetiklediği Toplumsal Değişmelerin Hukuk Sistemi Üzerindeki Etkisi

Osman ÖZSOY*

GİRİŞ

Teknolojinin kendini yenileme süresi birçok alanda 6 aya düşmüştür. Bu kadar hızlı gelişen ve toplumsal yaşamı derinden etkileyen teknolojik gelişmelerin hukuk sistemi üzerinde etkisi olması düşünülemez.

Değil 50 yıl, 15-20 yıl öncesinde bile olmayan mal ve hizmet sunumları hayatımızın bir parçası olmuştur. Örneğin 20 yıl önce internet, 15 yıl önce cep telefonu, 10 yıl önce MSN hayatımızın bir parçası değildi. 20 yıl önce dünyanın en varlıklı insanların bile sahip olmadığı uzaktan görüntülü iletişimi bugün 10 dolarlık bir bilgisayar kamerasıyla (web cam) ile gerçekleştirmek herkes için mümkün hale gelmiştir.

İnsanlar hayatlarında bir kez bile olsun yüz yüze gelmedikleri insanlarla MSN aracılığıyla görüntülü iletişim kurarak ilk buluşmalarında nikâh masasına oturma, ya da hiç gitme imkânı olmadıkları dünyanın bir başka ülkesindeki mağazadan sanal ortamda alışveriş yapıp ücretini ödeyebilecekleri bir iletişim ortamına kavuşmuşlardır.

Bankaya adım atmadan tüm bankacılık hizmetlerinin yapılabildiği, üniversite kapısından girmeden elektronik ortamda (e-egitim ile) hem de dünyanın

en saygın üniversitelerinden diploma alınabildiği bir dönem başlamıştır.

Hiç kuşkusuz bu hızlı değişim ve baş döndürücü trafik bir kısım yeni hukuki düzenlemeleri de zorunlu kılmaktadır. Biz bu tebliğimizde konunun hukuki boyutunu hukukçu arkadaşlara bırakarak, konuyu iletişim sosyolojisi açısından ele alacağız ve güncel örneklerle konunun toplumsal boyutlarına işaret edeceğiz.

İnternetin dünyada yaygın olarak kullanılmasıyla birlikte, 1992 yılında Amerikan Kongresi'ne, FBI Dijital Telefon Dinleme Projesi adıyla ilginç bir taslak sunuldu. Buna göre, tüm iletişim ürünlerine, FBI'nın merkez ofisten bunları kontrol etmesini sağlayacak bir çip yerleştirilmesi amaçlanıyordu. Konu o dönemde çok tartışıldı. Beyaz Saray 16 Nisan 1993'de, tüm iletişim araçlarında clipper kullanılması için özel sektöre teşvik etti. Bu anahtarları sadece yasaların gerektirdiği durumlarda kullanmayı vaat ettiyse de, kimseyi inandıramadı. 11 Eylül saldırılarında sonra bu tür dinlemeler dünyanın her tarafında âdeta bir paranoya şeklinde yaygın olarak yapılmaya başlandı.

Bu çalışmalar bize, teknolojik gelişmelerin ülkelerin güvenlik hassasiyetlerini ne ölçüde artırdığı konusun-

* Prof. Dr. Fatih Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

(1) Özsoy, Osman, "Telefonunuz dinleniyor mu? Siz öyle sanın..." Tercüman gazetesi, 7 Haziran 2005. (<http://www.tercuman.com.tr/v1/yazaryazi.asp?id=47&yazitar=07.06.2005&yazid=12912>)

da da bilgi vermektedir. Kuşkusuz bu durum, özel alan ve mahremiyet tartışmalarını da beraberinde getirmektedir.

ÖZEL HAYATA EN BÜYÜK MÜDAHALE

Bu tartışmalar arasında kişisel gizliliğin korunmasına destek verenler, internet hizmet sağlayıcılarının kendi müşterilerine ait internet kullanım alışkanlıklarına karışma hakkını sorgulamaktalar.

İnternet ortamı aynı zamanda özel hayata en yoğun müdahale edildiği ve mahremiyet algısının tamamen sarsıldığı bir süreci de beraberinde getirmektedir.

Bir bilgisayardan hangi sitelerin ziyaret edildiği, kullanıcının ne tür konulara ilgi duyduğu, hatta arkadaş çevresi ve yazışma içerikleri tamamen dış müdahaleye açık durumdadır.

İngiltere İçişleri Bakanlığı, kullanıcıların rızası kapsamında hareket ettikleri sürece internet hizmet sağlayıcısı şirketlerin kanuna uygun davranmış olacaklarını belirtse de, mahremiyet hakkı konusu tartışılmaya devam etmektedir.

Bu konuda sürüp giden polemikler içinde en önde gelenlerinden biri de, Google üzerinden yürütülen tartışmalardır. Örneğin Britanya Gözlem Örgütü Privacy International tarafından, Google'ın müşterilerinin kayıtlarını sürekli kontrol ettiği ve "kişinin mahremiyetine karşı düşmanca bir tutum sergilediği" belirtilerek, dünyanın en çok kullanılan arama motoru Google'a karşı "güven sarsıcı" ithamlarda bulundu ve Google'ın kişi mahremiyetine girdiğini iddia etti.

Peki bu iddialar neydi ve Google ne cevap verdi?

Privacy International tarafından hazırlanan raporda, arama motoru

Google, kullanıcıların arama kayıtlarını sürekli kontrol altında tutmak ve evlerine kadar gözetlemekle suçlandı.

ABD ve Britanya'daki profesörlerin yardımıyla altı ayda hazırlanan raporda, hiçbir internet sitesinin tam olarak kullanıcının mahremiyetine saygı göstermediği ileri sürüldü. Raporda şunlar kaydedildi:

"Francisco'da bir adam, bir striptiz kulübünden çıkarken görüntülendi, Ailesine sigarayı bıraktığını söyleyen biri sigara içerken yakalandı ve Berkeley'de ambulans şoförünün yemek almak için durması görüntülendi. Bunlar Street View'in yakaladığı utanç verici anlardan yalnızca birkaçıdır."

Google yetkilisi Nicole Wong açıklanan rapor ve iddialar konusunda hizmetleri ile ilgili yanlış bilgi ve anlaşılabilirlik dolu rapor olduğunu söylese de, bu konuda yürütülen tartışmalar elbette bunlarla da sınırlı değildi. İnsan hakları derneklerince mahremiyeti ihlal etmekle suçlanan Google, halihazırda internet kullanıcılarının IP adreslerine bağlı bütün arama izlerini de depoluyor.

Şirket yaptığı resmi açıklamada, kullanıcıların bu izlerini (IP numaraları ve adreslerini) 18 ay sonunda sileceğini bildirdi. İnternetin 1 numaralı arama motoruna sahip şirket, bu kararın "Article 29 Working Party" adlı insan hakları örgütüyle yapılan müzakereler sonunda alındığını belirtti. Şirket, internetteki verilerin muhafazası konusunda ilk kez kural yayınlanmış olduğunu vurguladı.

Görüldüğü gibi, internette yapılan işlemlerle ilgili her türlü kişisel verinin kaydı söz konusu. Özel hayatımıza dair her şey kayıt altında.

Artan tartışmalar üzerine Google'den yapılan bir başka açıklamada, Avrupa

Birliği (AB)'nin kabul ettiği talimat gereğince Avrupa ülkelerinde dijital verilerin 6 ila 24 ay muhafaza edilebilmesi için yasa çıkarılması zorunluluğunun getirildiğini, ABD'de de benzer yasa için hazırlık yapıldığını hatırlattı. Şirketin bu kararı, sadece arama motorundaki izleri ilgilendiriyor. Karar, Google Mail gibi diğer hizmetleri kapsamıyor.²

Bu konudaki tartışmalara katılan bir başka önemli isim ise, haberleşme ve bilgisayar teknolojilerini değiştiren, internetin omurgası www'nin fikir babası Sir Tim Berners-Lee oldu.

Sir Berners-Lee konuyla ilgili açıklamasında, "Hangi web sitelerini ziyaret ettiğime dair bilgilerin başkalarıyla paylaşılmasını istemiyorum. Mesela özel bir kanser türü hakkında internette bazı kitapları araştırarak olsam, sigorta şirketim benim sağlık poliçemin prim fiyatını artıracak mı? Ben bunu bilmek isterim. Bana ait kişisel bilgiler ve benim hangi web sitelerini ziyaret ettiğim tamamen bana aittir ve benim bilgim dışında başkalarıyla paylaşılmasıdır" diyor.³

Sir Tim Berners-Lee özellikle genç internet kullanıcılarını uyararak Facebook ve MySpace gibi sosyal network sitelerinde kendilerine ait kişisel bilgileri sergilerken çok dikkatli olmalarını söyleyerek şunları ilave ediyor; "Farz edin ki klavye başında yazdığımız her şey, yarın ilk iş başvurusu yaptığınızda sizi değerlendirecek kişiler tarafından okunuyor. Farz edin ki internette bütün yazdıklarımızı anababanız, büyükaneniz ve dedeniz (ve gelecekte) torun-

larınız ve çocuklarınız tarafından okunacak" diyor.

Bugün internet ortamında e-mail veya MSN ortamında yazdıklarımızın yıllar sonra önümüze konulması ne ilginç bir deneyim olur değil mi? Ya da Sir Tim Berners-Lee'nin dediği gibi bugün kimi yazdığımız özel şeylerin gelecekte çocuklarımız veya torunlarımızdan okunması... Biraz garip gibi görünse de, kişisel mahremiyeti tehdit eden böylesi bir risk ortamı herkesi beklemektedir.

Nitekim New York'taki evlerinde canı sıkın bir şekilde İnternet'te gezinti yapan 11 yaşındaki bir çocuk, o sırada chat yaptığı arkadaşına, "Şu an o kadar gerginim ki, dışarıya çıkıp ortalığı dağıtışım geliyor" yazar. Az sonra evin zili çalar. Gelenler kendilerini Amerikan gizli servisi FBI personeli olarak tanıttılar. Çocuk evinden alınır ve sorgulanmak üzere götürülür.

Bu konuda bir başka yaygın örnek de şudur: ABD'li bir genç, bilgisayar başında otururken bir arkadaşına, 'Çulsuzum, köşedeki bankayı mı soy-sam?' şeklinde esprili bir e-mail atar. 15 - 20 dakika sonra dört polis kapıya dayanır ve 'Bizimle merkeze kadar gelin. Suç hazırlığı içinde olduğunuza dair elimizde kanıtlar var' cevabı verirler.⁴

Kişisel mahremiyetin bu kadar tarassut altında olduğu bir ortama hukuk kayıtsız kalmamalıdır. Özel hayatın mahremiyetini güvence altına alacak düzenlemeler behemehal gelişen teknolojiye paralel bir şekilde hayata geçirilmelidir.

(2) http://www.haberkenti.com/news_detail.asp?id=20530

(3) <http://www.guncel.net/?page=news&newsId=12048>

(4) <http://www.haber7.com/haber/20080627/Kufurbazlar-Guleni-temsil-eder-mi.php>

İLETİŞİM TEKNOLOJİSİNDEKİ GELİŞMELERİN SUÇ OLGUSU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İletişim teknolojisindeki gelişmeler o hale geldi ki, kimi zaman bireyler teknolojinin sunduğu hizmetlerden yararlanırken bir bakıma mahremiyetlerini de ele verir hale gelmişlerdir.

Aile fertleri, iş - arkadaş çevresi ile teması kolaylaştıran iletişim araçları kimi zaman bizatihi sorunun kaynağı haline gelebilmektedir.

Örneğin yaz tatiline çıkanların evlerini soymak isteyen hırsızlar, internetteki sosyal etkileşim sitesi Facebook'u takip ederek işlerini kolaylaştırabiliyorlar. Tatile çıkacağını Facebook veya benzer sosyalleşme sayfalarına yazarak başkalarıyla bu bilgiyi başkasıyla paylaşanlar, bu yolla hırsızlara da birer davetiye çıkarmış oluyorlar.

Trygg-Hansa isimli İsveçli sigorta şirketinin bir yetkilisi, "Yaz tatiline çıkacağımı Facebook'taki sayfaya taşımak demek, hırsızlara davetiye çıkarmak demektir" diyor.⁵

İnternet ortamına yazdığı bilgi nedeniyle evde olmadığını cümle âleme ilan etmiş olan bir kişinin o dönemde evine hırsız girmesi durumunda sigorta firmalarının konuya nasıl yaklaşması gerektiği de tartışılan bir konu haline gelmiştir.

Kuşkusuz iletişim alanındaki her gelişme bir kısım fırsatlar sunduğu gibi bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. İletişimin sunduğu imkânlardan kimi zaman farklı amaçlar için de yararlanılmaktadır. Örneğin Ağustos ayının ilk haftasında yaşanan ve çok sayıda sivilin ölümüyle sonuçlanan

Rusya ile Gürcistan arasındaki savaşta Google'ın sunduğu harita hizmeti çeşitli nedenlerle kaldırılmıştır.⁶

Map Google'daki Gürcistan haritasını tıklayanlar "tamamen boş" bir alanla karşılaşmıştır. Haritada Gürcistan'ın ülke sınırları haricinde ne karayolları, ne demiryolları ne limanlar ne de şehirler görülemez hale getirilmiştir. Google, Gürcistan'ın komşuları Azerbaycan ve Ermenistan'ı da aynı şekilde "haritadan silmiş" ya da "içi boşaltılmış" durumda gösterilmiştir.⁷

Her ne kadar Google yetkilileri bu durumu teknik gerekçelerle izah etme çabasında olmuşlarsa da, genel düşünce konunun devam eden savaşla doğrudan ilgili olduğudur. Bu tür bir harita hizmeti normal zamanda hayatı kolaylaştıran bir unsur iken, güvenlik sorununun had safhaya çıktığı dönemde kişi veya kurumların doğrudan hedef olma ihtimalini yükselten bir tehdit unsuru da olabilmektedir.

Yol kenarlarında görmüşsünüzdür. Eğer bir yerde askeri tesis varsa, yakın çevresinde fotoğraf çekmek yasaktır. Bilgisayar başına oturan herkesin günlük yaşamda asla giremeyeceği bir tesise ait bilgilere uydudan elde edilen görüntülerle en ince ayrıntısına kadar vakıf olabilmektedir. Bu durum, bu tür hizmetlerin güvenlik gerekçeleriyle ne ölçüde başkalarıyla paylaşabileceği tartışmalarını da doğal olarak beraberinde getirmektedir. Hukuk burada yol gösterici bir formasyon üstlenebilir.

Şunu ifade etmek istiyoruz: Teknolojik gelişmeler olumlu olumsuz etkileriyle farklı konularda kendini hissettirmektedir. Örneğin Konya'da sokak ortasında 8 el ateş ederek amcasını

(5) <http://haberturk.com/haber.asp?id=82419&cat=210&dt=2008/06/26>

(6) <http://www.haber7.com/haber/20080813/Google-Curcistani-haritadan-sildi.php>

(7) <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=725766&title=gurcistana-bir-darbe-de-googleden>

öldüren bir katil zanlısı, bilgisayardaki izi takip edilmek suretiyle yakalanabilmiştir. Zanlı Facebook'ta arkadaşına mesaj atınca kendisini takip eden dedektifler tarafından cinayette kullandığı tabancayla birlikte ele geçirilmiştir.

Meraklısı için konuyu biraz daha açalım. Zanlının iyi derecede bilgisayar kullandığını belirleyen dedektifler, bilgisayarlar üzerinde inceleme yaparak katil zanlısının Facebook'a girdiğini belirlemişler. Facebook adresini takibe alan polis, olaydan sonra zanlının tekrar Facebook'a girdiği ve buradan Ankara'da ikamet eden arkadaşının yanına gideceğine dair mesaj attığını belirlemiş ve uzun bir takip sürecinin ardından kendisini yakalamayı başarmıştır.⁸

Bu konuda yakın tarihli bir başka güncel örnek de şudur: 26 Mayıs 2008 tarihinde Emniyet Genel Müdürlüğünün internet sitesine gönderilen bir e-postada "Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya'ya suikast yapıldı" ihbarında bulunulmuştur. İhbarında, İstanbul plakalı bir araçla suikastın gerçekleştirileceği iddia edilmiştir.

Bunun üzerine, Emniyet Genel Müdürlüğü, başta Ankara Emniyet Müdürlüğü olmak üzere ilgili tüm birimleri uyararak, olayın soruşturulması ve gerekli tertibatın alınmasını istemiş, Ankara Emniyet Müdürlüğü birimleri, uyarının ardından ihbarın ciddiyetini belirlemek amacıyla soruşturma başlatmıştır.

"125neco.com" internet adresi üzerinden yollandığı saptanan e-postanın gönderildiği bilgisayarın IP numarası tespit edilmiş, bilgisayarın Kırıkkale'den kullanıldığını belirleyen polisler, yapılan

araştırmanın ardından e-postayı gönderen N.Ş. adındaki kişiyi gözaltına almışlardır.⁹

Bir başka konu da şu; insanlar internet aracılığıyla oturdukları yerden dost ya da düşman edinebiliyorlar. Örneğin Eskişehir'de yaşayan 16 yaşındaki O.Ç., kendisine internette görüşmeyi sağlayan MSN programı aracılığıyla küfür ettiğini ileri sürdüğü 18 yaşındaki Emre Sunur'u internet kafe önünde bıçakla yaraladığı basına yansımıştır.¹⁰

İletişim teknolojisi alanındaki gelişmelerin bir sarmal gibi hayatımızın her anını kuşattığı böyle bir ortamda tüm gelişmelere ayak uydurabilen ve kendini yenileyebilen bir hukuk sistemi, yoğun trafiğin bulunduğu bir kavşakta akışı kontrol etmeye yarayan trafik lambaları gibi bir misyon icra edebilir.

SANAL MALZEMELERİN HUKUKİ DELİL OLMA SÜRECİ

İletişim teknolojisi alanındaki gelişmelerin gündelik yaşama ve bu olayların hukuk sistemi üzerindeki etkisine dair örnekler bunlarla da sınırlı değildir.

Eskiden mektup yazmanın güçlüğü vardı. Tek tek elle veya daktilo ile yazılırdı. Hatta fotokopi makinesi yaşamın bir parçası haline gelinceye kadar aynı içerikli bir dokümanı çoğaltmak güç ve maliyetli bir işti.

İnternetin sosyal hayatın bir parçası olması ve e-mailin yaygınlaşmasıyla birlikte yepyeni bir iletişim biçimi ortaya çıktı. Bir arkadaşımıza gönderdiğimiz bir e-mailin içeriği eğer onun ilgisini çekerse, bizim istemimiz ve bilgimiz dışında onun tarafından başkalarına yön-

lendirilebilmektedir. Onlar da başkalarına gönderebilmektedir.

Kuşkusuz bu haberleşme ve bilgilendirme işi zincirleme sürüp giderken, bizim gönderdiğimiz e-mailin ulaştığı kimseler arasında e-mail içeriğindeki bilgi veya belgeden hazzetmeyen ve ondan rahatsız olması muhtemel kişilere ulaşması da söz konusu olabilmektedir. Bu tür bir haberleşme zinciri insanın hiç ummadığı ve öngörmediği yasal bazı sıkıntıları beraberinde getirme olasılığını da barındırmaktadır.

Bunun bir örneği yakın zamanda bir vatandaşımızın başına gelmiştir.

Kosova'daki Birleşmiş Milletler Görev Gücü'nde misyon görevlisi olan Ali Aksoy, sürekli mesajlaştığı arkadaş grubuna 2007 yılı kasım ayında gönderdiği bir elektronik postada, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Kasım 2007'de ABD'ye yaptığı ziyareti eleştirmiş ve PKK'ya karşı sınır ötesi operasyon için ABD'nin desteğini istemesini eleştirerek "içime sindiremiyorum" nitelmesi yapmıştır. Aksoy'un bu mesajı 15'e yakın arkadaşına göndermiştir.

Ancak, Kosova'daki BM'de görev yapan Türk polislerin amiri olan M.S. adlı bir emniyet müdürü mesajdan haberdar olunca, bunu "sakıncalı" bularak Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bildirdiği ve Ali Aksoy'un hakkında yürütülen soruşturma ardından "kınama" cezası verildiği görülmüştür.¹¹

Bu konuda verilebilecek bir başka örnek de şudur:

İzmir'de bir mağazada yöneticilik yapan İzzet Turşucu ile Büşra Turşucu (Sayın), tanıştıktan kısa bir süre sonra evlenirler. Evlendikten sonra eşi Büş-

ra'nın kendisine karşı ağır sözler söylediğini ve maddi beklentilerinin yüksek olduğunu iddia eden İzzet Turşucu, bir yıllık evliliklerinde şiddetli geçimsizlik olduğu gerekçesiyle boşanma davası açar. İzmir 4'üncü Aile Mahkemesi'nde görülen boşanma davasında İzzet Turşucu, 30 bin YTL'si maddi ve 25 bin YTL'si manevi, toplam 55 bin YTL de tazminat talep eder.

Eşinden boşanmak istemediğini belirten Büşra Turşucu, evliliği için güzellik uzmanlığı mesleğini bıraktığını anlatır. Boşanmaları halinde uğradığı zararlardan dolayı kendisinin 30 bin YTL'si maddi, 25 bin YTL'si manevi toplam 55 bin YTL tazminat ile tedbir nafakası istediğini söyleyen Büşra Turşucu'nun talebi üzerine hâkim 500 YTL tedbir nafakası bağlar.

İşte konunun sunduğumuz bildiri ile ilgisi de bu noktadan sonra başlıyor. İzzet Turşucu'nun avukatı İlçay Efe, ikinci duruşmada mahkemeye Büşra Turşucu'nun eğlenceye düşkün olduğunu kanıtlamak için 'Facebook'ta yayımladığı, eğlenirken çekilmiş fotoğraflarını sunar. Hâkim, yeni deliller ve sunulan fotoğraflar karşısında Büşra Turşucu'ya daha önce bağladığı aylık 500 YTL tedbir nafakasını 200 YTL'ye düşürür ve duruşmayı erteler.¹²

İletişim alanındaki gelişmelerin aile hayatına etkileri ve bunun ortaya çıkardığı güncel hukuksal sorunlar da üzerinde durulması gereken noktaların başında gelmektedir. Mahkemelere intikal eden davaların niteliğine göz atıldığında, iletişim teknolojisi alanındaki gelişmelerin toplumsal hayata etkilerine dair izlere yoğun olarak rastlamak mümkündür.

(8) <http://zaman.com.tr/haber.do?haberno=687830>

(9) <http://haberturk.com/haber.asp?id=79124&cat=110&dt=2008/06/07>

(10) http://www.cnnturk.com/YASAM/DIGER/haber_detay.asp?PID=223&haberID=461556

(11) <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=guncel&ArticleID=875503&Date=12.06.2008&ver=71>

(12) <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=yasam&ArticleID=890604&Date=07.07.2008&ver=16>

Henüz 2 haftalık evli bir adamın evde internetten bayan arkadaşlarıyla yazışırken eşini ihmal etmesi, hatta bu bağımlılık nedeniyle düzgün işe gidip gelmemesi, geç saatlerde yatması, evin tüm giderlerini eşin karşılamak zorunda kalması ve 3 ay sonra boşanmanın eşine gelmeleri gibi yeni tarz ailevi sorun örnekleri ve bunun getirdiği toplumsal problemler karşımızda durmaktadır. Yakın zamana kadar eşleri eve uğramadığı için şikâyetçi olan eşler, artık eşleri evde iken de yeterince mutlu değiller.¹³

Bu konuda bir başka tartışma konusu da şudur: Bilimadamları, teknolojiye en son yenilikleri yansıtan ve dünya genelinde devasa bir sektör haline gelen video oyunlarının etkileriyle ilgili çarpıcı tespitler ortaya koymaktadırlar. Uzmanlar, video oyunlarının bütün karmaşıklığına rağmen insanların en ilkel yanına hitap ettiğini ve özellikle erkekler üzerinde olumsuz etkileri olduğunu işaret etmektedirler.

Bilimadamları, Playstation 3, Nintendo Wii ya da Xbox 360 gibi popüler video oyunlarını oynayan ve bu sırada MR'ları çekilen erkek ve kadınlar üzerinde yaptıkları incelemelerde çarpıcı sonuçlara ulaşmışlardır. Yapılan gözlemlerde, erkeklerin bu oyunlara bağımlı hale gelmesinin kadınlara oranda çok daha muhtemel olduğu belirlenmiştir. Öte yandan oyun oynadıkları sırada erkeklerde beyin 'fethetme' isteğiyle bağlantılı kesiminin faaliyete geçtiğini belirleyen bilimadamları, erkeklerin, oyun oynadıkları sırada tamamen ilkel dürtülerine esir olduğunu tespit etmiş durumdadır.

Araştırma sonuçlarını yorumlayan Stanford Üniversitesi'nden Dr. Reiss,

erkeklerin oyun oynarken ödüllendirilmiş hissetmelerinin daha muhtemel olduğunu belirterek, 'Cinsiyetler arası bu fark, erkeklerin kadınlara oranla neden daha fazla bu oyunlara ilgi gösterip müptela olduklarını açıklamaya yardımcı oluyor' demektedir.¹⁴

Bireyler üzerinde zararı tespit edilmiş ve kanıtlanmış oyunlarla ilgili hukuk sisteminin söyleyeceği muhakkak bir şeyler olmalı. Özellikle çocukların korunmasına yönelik çalışmaların artırılması zarureti ortadadır.

Nitekim iletişim imkânlarının yaygınlaşması, örneğin hemen önümüzde duran bilgisayarın sadece iş amaçlı değil eğlenme ve dinlenme amaçlı da kullanılabilmesi, gerektiğinde bir televizyon, gerektiğinde atari işlevi görmesi bazı handikapları da beraberinde getirmiştir. Örneğin çalışanların mali risklerini artıran çok çarpıcı bir araştırmanın sonuçları yayınlanmıştır.

Stanford Üniversitesi'nde erkek beyninin manyetik taranmasıyla yapılan araştırma, finans devlerinin riskli teşebbüslerinde akıllarından geçenler hakkında yeni bilgiler sunmuştur. Araştırma, erotik resimlerin erkeklerin mali riske girme eğilimini artırdığını göstermiştir.

Stanford Üniversitesi'nden psikolog Brian Knutson ve Northwestern Üniversitesi Maliye Profesörü Camelia Kuhnen'in birlikte yürüttükleri ve 15 heteroseksüel erkek üzerinde yapılan araştırma, seks ve para ilişkisini gözler önüne sermiştir.

Erotik resimler gösterilen genç adamlar, yılan gibi ürktütücü ya da tel zimba gibi nötr resimler gösterilenlere göre daha büyük mali riskler alma eğiliminde oluyor. Tahrik edici resimler

beyinde, mali riskler alındığı zamanki bölgeyi harekete geçirdiği tepsi edilmiştir.¹⁵

Bu örnekte üzerinde durulması ve özgürlük kapsamına girip girmediği tartışılması gereken konu, işverenlerin çalışanlarının işyerindeki bilgisayarlarının girdiği sitelere ve özel haberleşme isteklerine onların istemleri dışında bir sınırlama getirip getiremeyecekleri meselesidir. Yani işverenler işyerindeki verimliliği düşürdüğü gerekçesiyle temel özgürlük gibi algılanan kimi konularda bazı sınırlamalar koyup koyamayacakları meselesidir.

BİLGİSAYARLARIN POTANSİYEL BİR SUÇ MEKANİZMASI HALİNE GELMESİ

İnternet bağlantısı bizi dünyaya açarken, dünyayı da bize açmaktadır. Yani, biz internet aracılığıyla dünyayla iletişime geçerken, başkaları da internet aracılığıyla istemimiz dışında bizim bilgisayarımıza erişebilmektedir.

Bu nedenle, kişisel bilgisayarların kullanıcılar açısından farkına bile varmayacakları şekilde potansiyel birer tuzak ve bir suç deposu haline getirilmesinin mümkün olup olmadığı da bir başka tartışma konusudur.

Bizim farkına dahi varamayacağımız şekilde kişisel bilgisayarımıza başkalarının erişmesi ne derece mümkündür? Bu tür bir teknik veya kurumsal birikime sahip olan art niyetli kişi veya legal & illegal organizasyonlar doğrudan bilgisayarımızdaki her türlü sesli, görüntülü, yazılı dokümanımıza erişmek isteyebilirler mi? Erişirlerse ne olur?

Bu yolla kişisel bilgilerimizi, çalışmalarımızı, plan ve projelerimizi, özel

resim ve görüntülerimizi, kısacası başkalarıyla paylaşmak istemediğimiz mahrem bilgilerimizi elde edebilirler mi?

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, internet bağlantısı bizi dünyaya açarken, dünyayı da bize açmaktadır. Yani, biz internet aracılığıyla dünyayla iletişime geçerken, başkaları da internet aracılığıyla istemimiz dışında bizim bilgisayarımıza erişebilmektedir.

Bilgisayarımızdan bir şeyler alabilirler, ya da bizleri zora sokacak bir şeyler yerleştirebilirler. Son zamanlarda dünya genelinde bunun değişik örneklerine rastlanmıştır.

Örneğin ABD'nin Massachusetts Eyaletinde Endüstri Kazaları Bölümü'nde (DIA) araştırmacı olarak görev yapan Michael Fiola'nın bilgisayarı çalınca, kurum kendisine yeni bir dizüstü bilgisayarı vermiş. Bir ay sonra DIA'nın bilgi işlem merkezi yetkilileri, Fiola'nın kablosuz internet erişim faturasının, kendisiyle aynı işi yapan arkadaşlarının dört kat daha fazla olduğunu fark etmişler.

Yapılan "log" aramasından sonra Fiola'nın bilgisayarında çıplak gözle görünmeyen enest ve çocuk pornosu görüntüleri tespit edilmiş. Fiola işten kovulmakla kalmamış, hakkında dava da açılmış.

Fiola'nın talebi üzerine bilgisayarı incelemeye alan bilişim uzmanları, bilgisayardaki görüntülerin siber korsanlar tarafından dışarıdan yüklendiğini belirlemişler.¹⁶

Konuyla ilgili uzmanlar, internete açılan her bilgisayarın tehlike altında olduğunu belirtiyorlar ve bir ön tedbir olarak anti virüs yazılımlarını güncellemeyi öneriyorlar.

(13) <http://www.hurriyet.com.tr/magazin/yazarlar/9056196.asp?yazarid=50&gid=61&sz=24437>

(14) <http://www.alanyajans.com/index.php?lng=tr&mod=news&smod=display&nid=10013>

(15) <http://www.guncel.net/guncel/yasam/2008/04/09/erotik-resimler-pahaliya-patliyor.htm>

(16) <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=yasam&ArticleID=887623&Date=29.06.2008>

SONUÇ

İnsanoğlu 15-20 yıl önce icat edilebilecek her şey icat edildi düşünce- sine girmişken, bugün gelinen noktada, teknolojik anlamda sanki her şeyin daha başındaymışız gibi bir algı giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. İnsanlar teknolojinin sunduğu fırsatlar konusunda şaşır- mamaya alışmışlardır.

Boston'da bulunan Massachusetts Institute of Technology (MIT)'de çalış- malarını sürdüren ve internetin omurgası www'nin fikir babası olan Sir Berners- Lee'nin tespitleri hatıra gelmektedir. Sir Berners-Lee, bilhassa hükümetler ve akademisyenlerin bu konularda çok daha hazır olmaları gerektiğini, çünkü yakın gelecekte toplumu ilgilendirecek konu-

larda karar alma yetkisine sahip herkesin internetin yapısı ve işleyişi konusunda bilgi sahibi olmasının lüzumunu vurgu- luyor.

Görünen o ki, teknolojik gelişme- lerin ve bunun neden olduğu toplumsal değişmelerin hukuk sistemi üzerindeki etkisi giderek artan oranda tartışılmaya devam edecektir. Eğer hukuk sistemleri sürece ayak uydurmakta zorlanır ve zamana uygun yorumlar geliştirmekte gecikirlerse, kuşkusuz bu durum bazı sıkıntıları da beraberinde getirecektir. Kendini 6 ayda bir yenileme başarısı gösteren teknoloji ile at başı giden bir hukuk sistemi her toplum için ciddi bir ihtiyaçtır.

Suç Sosyolojisi, Ceza Felsefesi

Özgür SARI*
Güncel ÖNKAL**

ÖZET

Bir hukuk sistemi tarafından verilen cezaların niteliği o sistemin devlet felse- fesi geleneğine dayandığı oranda ceza- landırılan ve suç sayılan olgunun sos- yolojisine de bağlıdır. Suç, sosyolojik olarak tanımlandığında toplumun üyesi olan bireyin eyleminin yanlışlığını ifade eder. Felsefi açıdan suç, niyeti ve sonuçları açısından düşünce tarihi boyunca yüceltilen insan olma durumu- na ihanettir. Bu noktada ahlak yargıları ve insani varoluş açısından bir sorgula- ma söz konusudur. Başlığımız açısından önemle vurgulanmak istenen ise, suçun neden suç olduğu ve verilen cezanın ne ölçüde ceza olabildiğidir. Suç ve ceza ilişkisine çeşitli ahlak kuramlarına göre farklı tanımlar getirilebilir. Hukuk felse- fesi açısından bu ilişki cezanın meş- ruluğu noktasında düğümlenmektedir. İnsanın özünün mükemmel olup olma- dığı, insanın doğasının neliği, ahlaki kaygılarındaki yeterliliği, genel/temel ve bireysel erdemlilik durumları bu düğümü içinden çıkılmaz hale sokabilir.

Suç kavramının içerdiği anlam ve özellikleri ile buna karşı geliştirilen ceza sistemi, toplumların ve insanlığın geçir- diği sosyal, iktisadi ve politik dönü- şümlere bağlı olarak değişik moment- lerde farklı dönüşümlere sahne olur.

İçinde bulunduğu sosyal gerçeklikleri ölçüsünde ve gerekleri doğrultusunda ceza ve hukuk sistemi geliştiren toplum- lar suça da içinde yaşadıkları momentin gözlükleriyle bakagelmüşlerdir. Dolayı- sıyla suçun anlamının geçirdiği kavram- sal dönüşümler ve ceza sisteminin geçir- diği değişimleri anlayabilmek için mo- dern öncesi ilkel topluluklardan günümüz modern sonrası toplumlarına kadar insanlığın geçirdiği dönüşümlere bakmak gerekir. Bir nebze insanlık tari- hinin günümüze kadar yaşamış olduğu iktidar pratikleri ile içinde buldukları sosyal özelliklerini incelemek gerekir.

Modernlik sonrası toplumun hemen her alanda yaşadığı sorunlar sosyolojinin verilerinden bağımsız tanımlanamaz. Modernizmin değişen ve değiştiren yü- zü, insanlık durumunu da değiştirmiş, felsefenin naiv ve genel tanımlarından uzaklaştırmıştır. Artık bir olguyu olması gerekenden hareketle değil, olandan daha iyi olana gitmenin diyalogunu sağ- lamak yöntemi ile ele almak, sosyolojik gelişimin bir gereğidir. Çözümün bir parçası olmak açısından, felsefe bize kullandığımız söylemin ve kavramların sorgulanması sayesinde doğru tahliller yapabilme esnekliğini verecektir. Sos- yoloji de verileriyle ve analizleriyle vaz- geçilmez bir tamamlayıcıdır.

* ODTÜ Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevlisi (osari@metu.edu.tr)

** ODTÜ Felsefe Bölümü Araştırma Görevlisi (gonkal@metu.edu.tr)